

Варшава, 24.04.2015

КАЗАХСТАН: КЕРОВАНІ ВИБОРИ В УМОВАХ ПРИДУШЕННЯ І НАКОМИСЛЕННЯ

Позачергові президентські вибори нагадують зрежисовану постановку в умовах фасадної демократії. Неконкурентні вибори є для Назарбаєва лише способом закріпити одноосібну владу. Напередодні виборів політичні опоненти президента перебувають у в'язниці або в еміграції, незалежні ЗМІ закриті, активістів залякують, а за будь-яку громадянську діяльність може загрожувати кримінальна відповідальність. Хоча результати виборів відомі наперед, міжнародна громадськість має нагадати Назарбаєву про долю політ'язнів і заявити про неприпустимість ігнорування зобов'язань у галузі прав людини.

14.02.2015 Асамблея народу Казахстану, дорадчий орган при президенті, запропонувала провести дострокові президентські вибори. Були названі наступні причини такого рішення: збіг по датах чергових президентських і парламентських виборів; складна геополітична ситуація; світова економічна і навіть «світоглядна» криза. 25.02.2015 президент Назарбаєв підтримав, за його словами, «бажання народу» і призначив проведення дострокових президентських виборів на 26.04.2015. За графіком ці вибори мали відбутися в грудні 2016 року.

ІМІТАЦІЯ ВИБОРІВ ЯК СПОСІБ ПЕРЕОБРАННЯ НАЗАРБАЄВА

Назарбаєв вшосте переобиратиметься на свою посаду. Двічі він був обраний на чергових виборах (1991 і 2005 рр.), двічі призначав дострокові вибори (1999 і 2011 рр.) і один раз проводився референдум про продовження його повноважень (1995 р.). Прийнятий у 2000 році закон про Лідера Нації звільняє Назарбаєва від кримінальної відповідальності, визначає недоторканність майна його сім'ї, дає вказівку встановлювати пам'ятники на його честь і вводить суворе покарання за образу його честі. Поправки до Конституції 2010 року дозволили Назарбаєву як Лідеру Нації обиратися на посаду президента необмежену кількість разів. 74-річний колишній комуністичний керівник одноосібно править країною впродовж майже 25 років.

У 2005 і 2011 рр. Назарбаєв перемагав з результатами 91% і 95% голосів відповідно, **проте жодні вибори не були визнані міжнародними спостерігачами як вільні і чесні.** ОБСЄ та США назвали попередні вибори не відповідними стандартам, відзначивши відсутність конкуренції і широке застосування адміністративного ресурсу. Останні події підтверджують, що нинішні вибори мало чим відрізнятимуться від попередніх.

З 27-ми висуванців лише третина змогли пройти складну процедуру реєстрації, а саме скласти іспит на знання казахської мови, зібрати 93000 підписів (1% від числа усіх виборців) і внести заставу. **Формальну конкуренцію Назарбаєву складуть двоє маловідомих кандидатів:** Абельгазі Кусаїнов, член пропрезидентської партії, і Тургун Сиздиков, член провладної Комуністичної народної партії, який звеличує президента на своїх зустрічах з виборцями.

Представники громадянського суспільства вважають, що **критики влади не мають великих шансів пройти реєстрацію**, яка використовується як політичний інструмент для «відсіювання» неугодних. Мовний іспит проводиться за закритими дверима і складається з твору, читання та ораторського виступу. Не прописані чіткі критерії оцінювання. Громадські активісти Єсенбек Укешбаєв та Уаліхан Кайсаров були серед 11 висуванців, які не склали іспит. Укешбаєву голова комісії заявив, що той «не має уявлення про те, що пише», а Кайсарову відмовилися показати

його помилки¹. Самовисуванці Канат Турагельдієв і Хасен Шкіра-Ахмет навіть після складання іспиту відмовилися від участі у виборах. Шкіра-Ахмет зазначив, що 93000 підписів за п'ять днів «не зможуть зібрати навіть партії, якщо у цьому їм не допоможе влада»².

Проміжний звіт ОБСЄ від 16.04.2015 вказує, що Назарбаєв, перебуваючи на своїй посаді, проводить зустрічі по усій країні, в той час як агітаційних матеріалів інших кандидатів «не спостерігається». ОБСЄ зазначила, що виборча кампанія «практично непомітна», а «деякі критики уряду позбавлені волі або перебувають у вигнанні»³.

«ПІДГОТОВКА» ДО ВИБОРІВ: УСУНЕННЯ КОНКУРЕНТІВ ТА РЕПРЕСІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

За багато років правління Назарбаєв усунув впливових опозиційних політиків і шляхом репресій змусив замовкнути критиків з громадянського суспільства. Кожні вибори знаменують нову хвилю політичних переслідувань.

У 2002 році потрапили до в'язниці засновники впливового опозиційного руху «Демократичний вибір Казахстану» **Мухтар Аблязов** та **Галимжан Жакіянов**. Близький друг Аблязова **Мухтар Джакішев** досі перебуває за ґратами. Зараз політбіженець Аблязов очікує рішення французької влади про його екстрадицію до України чи Росії. Правозахисні організації та десятки депутатів Європарламенту відзначили, що за екстрадиційним запитом стоїть Казахстан, і закликали зупинити екстрадицію. Такі країни, як Іспанія, Італія, Чехія, Польща, Великобританія, Австрія, Латвія та Швейцарія відмовилися видавати фігурантів справи Аблязова і надали їм політичний притулок.

12.11.2005 за три тижні до президентських виборів загинув відомий політик **Заманбек Нуркаділов**, який звинуватив президента у корупції. За офіційною версією, він покінчив життя самогубством, здійснивши два постріли в область серця і третій – контрольний постріл – у голову. Через три місяці, 13.02.2006, виявили тіло розстріляного колишнього секретаря Ради безпеки **Алтинбека Сарсенбаєва**, який раніше перейшов в опозицію.

Після виборів у квітні 2011 року Назарбаєв розпочав повну зачистку політичного та інформаційного простору. Внаслідок розгону мирної демонстрації **нафтовиків у м. Жанаозені** у грудні 2011 року загинуло, за офіційними даними, не менше 17 осіб. Суди проігнорували заяви 22 нафтовиків про застосування щодо них жорстоких тортур. Внаслідок тортур у одного із засуджених **Максата Досмагамбетова** утворилася пухлина, після чого йому видалили ліве око. Він був достроково звільнений, але стан його здоров'я важкий. Дострокове звільнення одного з лідерів нафтовиків і жертви тортур **Рози Тулетаєвої** стало можливим внаслідок тривалого міжнародного тиску.

Опозиційний політик **Володимир Козлов**, який представляв інтереси жанаозенських нафтовиків у Європі, 08.10.2012 був засуджений до 7,5 років позбавлення волі. Він був визнаний політичним в'язнем. Влада не тільки ігнорує вимоги з боку ЄС про звільнення Козлова, але навіть відмовила йому в переведенні на полегшені умови утримання. На підставі вироку Козлову в грудні 2012 року була заборонена діяльність **опозиційної партії «Алга!»** і **34 впливових недержавних ЗМІ**. Їх звинуватили в «розпалюванні соціальної ворожнечі». Тоді ж був засуджений на 12 років правозахисник **Вадим Курамшин**, який і зараз повідомляє про тиск на нього у казахстанській в'язниці.

---

¹ <http://rus.azattyq.org/content/examen-kazakhskiy-yazyk-vybory-kritika/26896078.html>

² <http://rus.azattyq.org/content/sbor-podpisei-presidentskie-vybory-2015/26916091.html>

³ <http://www.osce.org/odihr/elections/kazakhstan/151341>

24.02.2015 в австрійській в'язниці був знайдений повішеним колишній зять Назарбаєва **Рахат Алієв**, який готувався спростувати в суді висунуті Казахстаном кримінальні звинувачення і розкрити факти корупції. Соратники Алієва говорять про причетність Казахстану до його смерті.

Ударом для громадянського суспільства стало прийняття **нового кримінального законодавства**, яке набуло чинності з 01.01.2015. Казахстан заклав очі на рекомендації ОБСЄ, Європарламенту та правозахисників. Зараз в Казахстані діє кримінальна відповідальність за наклеп; участь у незаконних зборах або за «надання сприяння» у їх організації; «розпалювання соціальної ворожнечі»; «втручання в діяльність державних органів»; дії, «що провокують до продовження участі у страйку».

Навіть невеликі за накладом негідні ЗМІ призупиняють роботу за незначні технічні порушення. Прокурор може без суду призупинити роботу соціальних мереж та Інтернет-ресурсів. Усе це створює вкрай негативний клімат для діяльності громадянського суспільства та ЗМІ, призводячи до однобокого висвітлення виборчої кампанії.

Прямі запитання про права людини є надзвичайно незручними для Назарбаєва. У липні 2013 року Назарбаєв заявив британському журналістові: «За поради, зауваження дякуємо вам, але вказувати, як нам жити, будувати нашу країну – нам ніхто не має права»⁴. У грудні 2014 року Назарбаєв різко відповів французькому журналісту: «Жодних у нас цензурних питань немає, політичних гонінь немає. ... Поважаючи демократію, яка є в світі, рухаючись у цей бік, ми не хочемо втратити власну ідентичність»⁵. У 2014 році французький Геополітичний центр з вивчення злочинності удостоїв Назарбаєва премії «Диктатор року»⁶.

Криза у відносинах між Росією та Європою впливає на Казахстан, який є найближчим економічним і політичним союзником Росії. Поки Назарбаєву вдається утримувати економічну ситуацію, йому вигідно провести дострокові вибори, щоб зміцнити режим і, можливо, підготувати сприятливий ґрунт для передачі влади.

Казахстан повністю проігнорував рекомендації ЄС та ООН при прийнятті репресивного кримінального законодавства. Але це не стало перешкодою для підписання розширеного договору про співпрацю між ЄС та Казахстаном. 21.04.2015 віце-президент Європейської Комісії Федеріка Могеріні повідомила, що в рамках Діалогу з прав людини ЄС закликав Казахстан виконати рекомендації з прав людини, які були відхилені казахстанською делегацією під час розгляду Універсального періодичного огляду ООН⁷.

ЄС як один з головних інвесторів Казахстану не може вкотре залишити дії казахстанської влади без будь-яких правових або політичних наслідків. Відсутність чіткої позиції щодо погіршення ситуації з правами людини в Казахстані призведе до подальшої консервації авторитарного режиму, а отже - втрати надійного і передбачуваного економічного партнера для ЄС. Напередодні виборів ми закликаємо не тільки ретельно фіксувати випадки порушення під час виборчого процесу, а й задіяти усі можливі важелі тиску для припинення репресій громадянського суспільства та звільнення політичних в'язнів Володимира Козлова, Вадима Курамшина, Арона Атабека та Мухтара Джакішева. Також ЄС не має допустити екстрадиції казахстанського опозиційного політика Мухтара Аблязова, оскільки це порушить міжнародні

---

⁴ <http://www.uralskweek.kz/2013/07/01/nazarbaev-otvetil-britanskomu-zhurnalistu-na-vopros-o-soblyudenii-prav-cheloveka-v-rk/>

⁵ <http://365info.kz/2014/12/kazaxstancy-priverzheny-svoim-tradiciyam-i-vidyat-inye-sny-chem-evropejcy-nazarbaev/>

⁶ <http://ru.rfi.fr/frantsiya/20140203-nursultan-nazarbaev-udostoen-premii-diktator-goda/>

⁷ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getAllAnswers.do?reference=E-2015-002412&language=EN>

угоди з прав людини. Необхідно припиняти подальші спроби зловживань правоохоронними системами ЄС з боку Казахстану.

Для отримання більш детальної інформації, будь ласка, звертайтеся:

Ігор Савченко – igor.savchenko@odfoundation.eu

Людмила Козловська – lyudmylakozylovska@odfoundation.eu